

Türkiye'ye göçen beyinlerin hikâyesi

Doç. Dr. Indrani Kalkan

Hindistan'da doğup büyüdü. Üniversite lisans eğitimini Fizyoloji bölümünde yaptıktan sonra Amerika'da Beslenme ve Gıda Bilimi üzerine yüksek lisans yaptı. 1993 yılında bir Türk ile evlenerek Türkiye'ye yerleşen Sn. Kalkan, bir süre iş dünyasında hem yurt içinde hem de yurt dışında özel sektör yerli ve yabancı firmalarda çalıştı. Daha sonra akademiye geri dönüp 2007 yılında Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü'nde doktorasını tamamladı. O tarihten beridir de farklı vakıf üniversitelerinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Çocuk ve yetişkinlerde beslenme eğitimi ve farkındalığı konusunda çalışmalar ve projeler yürüttü. 2020 yılında Doçent unvanını aldı. Halen 2021 yılından bu yana İstanbul Medipol Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Benzer şekilde Türkiye'de gerek iş dünyasında gerek akademi ve bilim camiasında başta İngilizce olmak üzere yabancı dil bilen (özellikle konuşup yazabilen) insan sayısı çok sınırlı olduğundan, diğer ülkelerden gelen beyin göçlerinden fazla yararlanamamıştır. Beyin göçü, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe sözlüğünde "İleri düzeydeki meslek ve bilim adamları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkede yerleşip çalışmak amacıyla ile kendi ülkelerinden ayrılması" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, beyin göçünden belli bir eğitim seviyesine (diploma, sertifika, belge vb.), bilgi birikimine, uzmanlığa ve tecrübeye sahip olan nitelikli kişilerin göçü kastedilmektedir.

İnsanların dünyanın bir yerinden başka bir yerine göç etmesinin farklı sebepleri vardır. Bunlar savaş, terör, ekonomik zenginlik ve refaha erişim, siyasi sığınma, iş bulma veya diğer ailevi nedenler olarak sıralanabilir. Göç sırasında sağlık bilimleri dâhil tüm mesleki alanlarda mutlaka bir beyin göçü söz konusudur. Beyin göçünün yönü daha çok Asya ve Afrika gibi az gelişmiş ülkelere Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi daha gelişmiş ülkelere doğrudur. Türkiye, göç perspektifinden bakıldığında dünyada gündemin en başında gelen ülkelere biridir çünkü ana göç yolları üzerindedir ve hem nihai hedef konumunda hem de transit geçiş yolu

konumundadır. İşte tam da bu yüzden Türkiye'deki beyin göçü durumunu analiz etmek ilgi çekici olacaktır.

Türkiye'den Beyin Göçü

Son birkaç yılda Türkiye'den yurt dışına giderek artan bir göç oranı görülmektedir. 2000-2005 yılları arasında Türkiye'nin göçmen oranı %10,3 ve 2006-2010 arası %10,6 iken 2011-2015 yılları arası %17,2'dir. 2016-2018 arasındaki üç yılda Türkiye'den yurt dışına göçen kişi sayısı %97 artmıştır. Türkiye ayrıca, Çin ve Hindistan'dan sonra dünyada en çok üst düzey zengin kaybeden üçüncü ülkedir (1). Göçenler ve göçmeyi düşünenlerin çoğu Z kuşağı diye adlandırdığımız yeni nesil olup, göçen nüfusun büyük bölümü 20-24, 25-29 ve 30-34 yaş arasıdır (1,2). Türkiye'nin yeni nesil göçmenlerinin yaşları giderek düşmekte ve gençlerin yüzde 81'i yurt dışında kariyer hayali kurmaktadır (3). TÜİK'in 2021 yılına ilişkin yayımladığı veriler Türkiye'den yurt dışına bir önceki yıla göre göç eden kişi sayısında yüzde 31,6 azalma olduğunu göstermekle

Vatandaşlığa göre Türkiye'den giden göç (2)

Yıllar	Türk vatandaşları	Yabancı uyruklular	Toplam
2021	103.613	184.038	287.651
2020	77.810	342.653	420.463
2019	84.863	245.426	330.289
2018	136.740	187.178	323.918
2017	113.326	140.314	253.640
2016	69.326	108.634	177.960

birlikte, vatandaşlık ülkesine göre bakıldığında Türkiye'den göçen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sayısı bir önceki yıla göre 25.803 kişi fazla ki bu da %33'lük bir artış demektir (2,4). Aşağıdaki tabloya baktığımızda 2016'dan beri giderek artan bir göç var. 2019-2020 yıllarında pandeminin ve global kapanmanın etkisinden dolayı biraz düşmüş gibi görünmektedir.

Beyin göçüne sağlık sektöründen örnek vermek gerekir ise; Türk Tabipleri Birliği (TTB)'nden alınan iyi hâl belgesi sayılarına göre, sadece 2022 yılında 2.685 doktorun yurt dışına göç ettiği ve bu sayının 2021'e göre %93 arttığı anlaşılmaktadır. Rakamlar 2023'ün ilk 3 ayında da doktor göçünün artış eğiliminde olduğunu gösteriyor (4). Yine sağlık sektöründe muhtelif branşlarda yakın çevremde ve camiamızda meslektaşlarımızın yurt dışına gittiklerini biliyor, görüyor ve gözlemliyoruz.

Yurt dışına giden insanların hepsinin kendine göre bir hedefi, motivasyonu ve hikâyesi vardır (5). Yapılan derinleşmesine araştırma ve istatistiklerde de

muhtemelen görülecektir. Ama olayın sadece para veya ekonomik olmadığını düşünüyorum; öyle olsaydı herkes zengin Arap ülkelerine gitmeyi öncelendi ki gerçek öyle değil. Nitekim Türkiye Gençlik Araştırması 2021'e göre, "Arap ülkelerinin birinde yaşamak isterim" diyenlerin oranının sadece %1,1 olduğu görülmektedir (4,6).

Almanya merkezli Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS) Derneği'nin Türkiye Gençlik Araştırması 2021'e göre, "İmkânınız olsa Türkiye'de mi yaşamak istersiniz yoksa başka bir ülkede mi?" sorulu ankete katılanların sadece %27,1'i "Türkiye'de yaşarım, buradaki hayatımdan memnunuz." cevabını vermiş. Kalanlar ise gelişmiş Batı ülkeleri başta olmak üzere başka ülkelerde yaşamak istediklerini belirtmiştir (4,6).

Tabii bu beyin göçünün ekonomik, siyasal, sosyal, hukuki, ekosistemsel sebepler başta olmak üzere birkaç önemli nedeni var. Ancak en büyüğü hiç şüphesiz "ekonomi" olarak gözüküyor. Ama ben şahsen "siyasal" sebeplerle beraber ekosistemin de çok önemli olduğunu düşünüyorum. Yani Türkiye'den göçen beyinlerin göç etme gerekçeleri ve motivasyonları her ne ise bunun önlenmesine dair "ekosistem" Türkiye'de ya yok ya da yetersiz. Yeterli ve gerekli

çalışma ortamı sunulursa ve kendilerine değer verilirse birçok gömen ya da göçmen adayı için ekonomik sebep geri planda kalabilir. Nitekim yapılan mülakatlarda, yurt dışına göçen gençler hâlen yaşadıkları ülkelerde en çok "özgürlük, demokrasi ve insan haklarının" varlığından mutlu olduklarını, onları mutlu eden diğer sebeplerin ise "gelişmiş ekonomi" ve "yüksek kazanç" gibi etkenler olduğunu söylüyor (1). Türkiye Gençlik Araştırması 2021'de "Neden başka ülkede yaşamak istersiniz?" sorusuna verilen cevaplar da bunu doğrular şekilde. Araştırmada yaşam koşulları (%32,4), insan hakları (%19,5), özgürlük (%17,6), iş olanakları (%14,8) ve güven (%12,8) gibi faktörlerin başı çektiğini görüyoruz (4,6). Yine İstanbul Ticaret Üniversitesi tarafından yurt dışına beyin göçü ve öğrencileri yurt dışı eğitime yönlendiren sebepler bağlamında 2021 yılında yapılan nitel bir araştırmada öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar, devlet politikalarındaki memnuniyetsizlikler, nepotizm, şeffaflık, hak, adalet ve liyakat sorunu gibi itici unsurlar öne çıkmıştır (7).

Türkiye'den İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine giden göçmen dalgaları karşılaştırıldığında İngiltere'nin sadece ekonomik gerekçelerle giden bir işçi göçüne değil Türkiye'nin siyasi

Son birkaç yılda Türkiye'den yurt dışına giderek artan bir göç oranı görülmektedir. 2000-2005 yılları arasında Türkiye'nin göçmen oranı %10,3 ve 2006-2010 arası %10,6 iken 2011-2015 yılları arası %17,2'dir. 2016-2018 arasındaki üç yılda Türkiye'den yurt dışına göçen kişi sayısı %97 artmıştır. Türkiye ayrıca, Çin ve Hindistan'dan sonra dünyada en çok üst düzey zengin kaybeden üçüncü ülkedir. Göçenler ve göçmeyi düşünenlerin çoğu Z kuşağı diye adlandırdığımız yeni nesil olup, göçen nüfusun büyük bölümü 20-24, 25-29 ve 30-34 yaş arasıdır.

koşullarının yarattığı göçlere maruz kaldığı söylenebilir. Türkiye’de son yıllarda yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin ülkenin genç ve eğitilmiş kesimine olumsuz etkisi de beyin göçünü artırmıştır. Politik tercihler nedeniyle artan toplumsal kutuplaşma, özellikle orta sınıf seküler gençler üzerinde bir rahatsızlık ve sonuç olarak da bir göç dalgası yaratmıştır. Yani, siyasi atmosferin oluşturduğu toplumsal yapıdan dolayı halkın belli bir kesimi kendini Türkiye’de yabancılaşmış hissetmiştir. Dolayısıyla bu yabancılaşma hissini de eğitilmiş ve genç nüfusun yurt dışına göçme etmenlerinden biri olduğu söylenebilir (8).

Bu genç beyinler, insanların yanı sıra hayvanlara, doğaya, çevreye ve sanata da değer veren; iyi bir gelecek, kariyer, eğitim, gelişim ve iş fırsatı, fırsat eşitliği ve refah sunan; çok kültürlü ve çağdaş bir ortamda demokrasi ile hukukun üstünlüğünü kabul etmiş; yargı ve adaletin müdahalesiz/olması gerektiği gibi işlediği; nepotizme karşı durup liyakati önceleyen; evrensel hukuka bağlı; fikri ve dini inanç baskısı olmadan veya kendilerini baskı altında hissetmeden kişisel hak ve özgürlüklerini özgürce yaşayabilecekleri; bilimi, bilimsel araştırmaları ve bağımsız düşünen yaratıcı zihinlerin bu yaratıcılıklarını destekle-

Bir ülkede yabancı dil veya dillerin konuşuluyor olması o ülkeye göçü kolaylaştırır. Örneğin Hindistan uzun yıllar İngiliz sömürgesinde kaldığı için İngilizce, ülkemizde bilim dili olduğu için sokaktaki ortalama bir insanın bile az çok bilip, günlük yaşamımızda neredeyse herkesin konuşabildiği bir dildir ve bu yüzden Hintliler en çok İngilizce konuşulan ülkelere göç ediyor. Yani beyin göçünde bu bir etken.

yen; inovasyon ve girişimcilik için uygun ekosistemi sunan ve teşvik eden; belirsizliklerin az olduğu; uzun vadeli planların yapılabildiği; gelecek kaygısı olmadan geleceğe dair hayallerin kurulabildiği huzurlu ve güvenli ülkelere gitmeyi tercih ediyorlar. Bu tür ülkelerin de gelişmiş Batı ülkeleri olduğu hepimizce malum. Baktığımızda, göç eden genç beyinlerin en çok Batı Avrupa (Almanya, İngiltere, Fransa gibi), ABD, İskandinav ülkeleri ve Kanada’yı tercih ettiklerini görüyoruz.

Türkiye’ye Beyin Göçü

Türkiye’ye beyin göçü olduğu muhakkaktır ama bunun Türkiye’den başka ülkelere beyin göçüne kıyasla çok düşük olduğu da bir gerçektir. Kaldı ki Türkiye’ye gelen beyinlerin büyük bir kısmının Türkiye’yi bir basamak olarak kullanıp nihai hedeflerinin de yine gelişmiş ülkeler olduğu bir başka gerçektir.

Türkiye’ye göç eden nitelikli insan sayısını tespit etmek veya göçenlerin eğitim seviyelerini ortaya çıkarmak istediğimizde buna dair detaylı verilere veya istatistiklere rastlanamamıştır. Daha çok yaş ve cinsiyet gibi veriler yer almaktadır. TÜİK Resmi İstatistik Portalına bağlı eğitim iş gücü veri tabanı sayfasının üretilmesi planlanan istatistikler ve çalışmalar başlığı altında yükseköğretim beyin göçü istatistiklerinin 2025 yılında tamamlanacağı öngörülmektedir (9). Ancak eğitim seviyeleri, nitelik, uzmanlık gibi konularda derinlemesine bir araştırma yapılırsa durumun yukarıda bahsettiğim gibi olduğu görülecektir diye düşünüyorum.

Göç İdaresi Başkanlığının yayınladığı en son rapor 2016 yılına aittir ve orada da sadece muhtelif sebeplerle ikamet izinlerine ilişkin sayılar ve yüzdeler vardır. Bu verilere göre, 2016 yılında Türkiye’deki yabancıların %53’ü kısa dönem ikamet izni ile (244.034) %14’ü aile ikamet izni ile (63.546) %13’ü öğrenci ikamet izni ile (61.116) %12’si çalışma izni ile (56.591) ve %8’i diğer ikamet izinleri ile (35.930) ülkede bulunmuştur. 2016 Yılında İkamet İzni ile Bulunan Yabancıların (Çeşitlerine Göre) toplamı ise 461.217’dir. Görüleceği üzere bu verilerden sağlıklı bir analiz yapmak mümkün değildir (8). Zaten Türkiye’ye gelen göç 2016’dan sonra çok daha hızlı artmıştır.

Türkiye’de yüksek öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin YÖK’ün verileri incelendiğinde, “2016-2017 eğitim-öğretim yılında toplam 103.727 yabancı öğrenci ülkemizde eğitim görmektedir,” denilmektedir ki bu öğrencilerin ne kadarının Türkiye’ye düzenli ve daimi göç eden beyinler olduğu ve ne kadarının mezun olduğu açık değildir. Yüksek öğretimde öğrenim gören yabancı öğrencilerden 15.036 ile Azerbaycan, 14.765 ile Suriye, 10.642 ile Türkmenistan, 6.181 ile İran, 5.316 ile Afganistan, 5.118 ile Irak, 2.264 ile Yunanistan, 2.107 ile Kırgızistan, 2.078 ile Kazakistan, 2.060 ile Libya ilk 10’da başı çekmektedir (10).

2015 yılında Türkiye’de Göç Kayıt Sistemi (GöçNet) devreye girmiştir. Ama burada da daha çok vize, ikamet izni, çalışma izni, giriş yasağı, sınır dışı etme, uluslararası koruma ve geçici koruma gibi işlemlere ait bilgiler yer almaktadır. Yabancı nüfusun adres bilgilerindeki güncellik sorununa ilaveten temel demografik ve hayati olaylara (doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi) ilişkin bilgilerde de eksiklikler olduğu, göçmenlere yönelik verilerin ve istatistiklerin iyileştirilmesi çalışmalarının devam ettiği anlaşılmaktadır.

Türkiye’ye beyin göçü konusunda, Türkiye Cumhuriyeti’nin 10. yılında kendi alanında dünyanın önde gelen yüzlerce Alman bilim insanının Hitler Almanya’sından kaçarak Türkiye’ye göç ettiği 1933 yılını belki de ayrı tutmalıyız. O yıllarda Almanya’da iktidara gelen bir Hitler faşizmi ve Türkiye’de de Kurtuluş Savaşı’ndan yeni çıkmış ve Atatürk’ün önderliğinde ekonomide, eğitimde, sanatta, kültürde, siyasette atılımlar ve reformlar yapmakta olan bir ulus vardır. Genç Cumhuriyet’in o tarihlerde muhtelif bilim insanlarına ve uzmanlara ihtiyacı vardır ve Almanya’dan Türkiye’ye yönelen Yahudi kökenli bu beyin göçü bir boşluğu doldurarak genç Cumhuriyet için önemli bir fırsat sunmuştur. Atatürk’ün 1930’larda başlattığı üniversite reformunun gerçekleştirilmesinde bu beyin göçünün önemli rolü olmuştur. Gelen bilim insanları sadece yeni üniversitelerin kurulmasına değil; ziraat, hayvancılık, bitki örtüsü, yeraltı suları, iktisadi teşekküller ve mimariye kadar uzanan çok geniş alanda yapılan araştırmalara da öncülük etmişlerdir. Bunun haricinde, yeni başkent yapılan Ankara’nın şehir planını ve bu plana

uygun kamu binalarını tasarlamış; pek çok yeni kurum, enstitü ve araştırma laboratuvarının kurulmasında da etkin çalışmalar yapmışlardır (11).

Benim de çevremde sağlık eğitimi alanında Asya ve Orta Doğu'dan kişisel tercih veya ailevi nedenlerle Türkiye'ye göç etmiş, meslek hayatında çok başarılı meslektaş ve tanıdıklarım var. Bunların bazıları gelişmiş batı ülkelerinde eğitim görmüş beyinler olup, uzun yıllardan beridir Türkiye'ye hizmet etmeye devam etmektedirler.

Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Mevcut Durum

Beyin göçü konusunda gelişmiş ülkelerdeki durumun ise tersine olduğunu düşünüyorum. Yani bu ülkeler beyin göçü vermek yerine onlarca yıldan beridir daha çok beyin göçü alıyor ki bu göç edenlerin bu ülkelerin bilimsel ve teknolojik olarak gelişiminde de çok katkıları olduğu kanaatindeyim; çünkü bu gelişmiş ülkelerin göç edenleri filtreleyip sadece nitelikli göçmenleri almak gibi bir politikaları var. Ayrıca, nitelikli bireyleri kazanabilmek için fon ayırıyor, başarılı öğrencilere çeşitli burslar sağlayarak ülkelere yapılacak göçü cazip hâle getiriyorlar.

Gelişmiş ülkeler nitelikli iş gücünü kendi ülkelerine çekebilmek için farklı stratejiler geliştirmiştir. İlk başlarda ihtiyaçlarına göre vasıflı veya vasıfsız eleman alırken zaman içerisinde eğitimini tamamlamış nitelikli iş gücü ithal etmeye başlamışlardır. Geliştirdikleri politikalar ve projeler ülkelerini cazibe merkezi hâline getirme üzerine kurulmuştur. PISA ve TIMMS gibi sınavlar ülkelerin beyin gücü için bir gösterge olurken özellikle gelişmiş ülkeler için bir nevi hedef kitle tespiti işlevi görmektedir. Gelişmiş ülkeler beyin gücü yüksek öğrenci gruplarına çeşitli imkânlar sunarak (burs, isim yapmış üniversitelerde eğitim, çalışma izni vb.) onları çekim alanı içine alma gayretindedirler. Dünyada özellikle ABD ve İngiltere'ye yükseköğrenim (lisans, yüksek lisans, doktora) görmek için giden öğrencilerin yarısından fazlası geri dönmeyerek bu ülkelere yerleşmektedir. ABD'de yaşayan 42 Nobel ödülü sahibi insanın yarısına yakını başka ülke vatandaşı olduğu hâlde, Nobel ödülünü kazandıktan sonra ABD'ye yerleşmiş olmaları, beyin göçü veren ve alan ülkelerin durumlarını özetleyen bariz bir örnektir (7).

ABD, 2. Dünya Savaşı sebebiyle Avrupa üniversitelerinden mezun olanların beyin göçü ile büyük kazanımlar sağlamıştır. Özellikle 1933'te Nazilerin iktidara gelmesinden sonra Almanya ve Avusturya'dan kaçan Yahudi bilim insanlarının çoğu ABD'ye göç etmiştir (8). UNESCO verilerine göre en fazla öğrenci çeken ülkeler sırasıyla ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Avustralya, Japonya, Rusya, İspanya, Belçika, Kanada ve İtalya'dır (7).

1970'li yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya göç ile başlayan yurt dışına gidiş, daha sonra nitelikli iş gücü göçüne, son hâliyle de üniversite okumak, doktora ve araştırma yapmak amacıyla çıkışa dönüşmüştür. Yapılan araştırmalar göç eden sayısının her geçen yıl arttığını, 2000'lerin başında 50 bini aştığını, günümüzde ise Türkiye'de üst düzey eğitim alan her 100 kişiden 59'unun yurt dışında yaşadığını ortaya koymuştur (7).

Beyin göçüne somut bir başka örnek olarak kendimi verebilirim. Şahsen ben de önce Hindistan'dan Amerika'ya yüksek lisans yapmaya gittim ama aslında hedefim, kariyerimi orada devam ettirip geleceğimi orada kurmak ve nihayetinde orada kalıp yerleşmekti. Bizim ülkemizde anne ve babalar çocuklarını küçüklükten beri böyle bir hayal ve hedef ile yetiştirirler. Onları hayalleri, çocuklarının büyüdülerinde ya Amerika ya da İngiltere başta olmak üzere gelişmiş bir Batı ülkesine gitmesidir. Nitekim baktığımızda da bu iki ülke başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde Hintliler vardır. Çoğu gittikleri ülkelerde çok başarılı olmuştur; pek çoğu iş dünyasında pek çoğu da bilimsel alanda çok önemli mevkilere gelmiş, oldukça önemli başarılarla imza atmışlardır. Ben ayrıca Amerika'nın gelişiminde oraya göçen Hintlilerin ve Çinlilerin çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum zira orada yüksek lisans yaparken bulunduğum üniversitede enstitüye kayıtlı ve yüksek öğrenim gören, araştırma ve proje yapan öğrencilerin büyük çoğunluğu Hintli ve Çinliler ağırlıkta olmak üzere yabancı öğrencilerden oluşuyordu. Diğer üniversitelerde de durum benzerdi. Ayrıca bu Hintli ve Çinli öğrencilerin bir kısmının daha sonra yurtlarına dönerek teknoloji transferi şeklinde kendi ülkelerinin gelişimine de katkı yaptıklarını düşünüyorum.

Hindistan'dan Türkiye'ye Bir Beyin Göçü: "Benim Hikâyem"

Benim Türkiye'ye geliş hikâyem, Amerika'ya devlet bursuyla yüksek lisans yapmaya gelmiş bir Türk ile tanışıp evlenmemle başladı. New York eyaletinin Syracuse şehrinde şimdiki eşim devlet üniversitesinde, ben vakıf üniversitesinde okuyordum fakat aynı kampüsteydik. Eşim devlet burslusu olduğu için mezuniyetten sonra Türkiye'ye dönmek zorundaydı. Dolayısıyla her ikimiz de derecelerimizi alıp Türkiye'ye geldik. Bizimkisi farklı din ve kültürlere sahip iki insanın bir aşk hikâyesi aslında. Amerika'daki hayallerimi ve hedeflerimi bırakıp onun peşinden Türkiye'ye gelmiş oldum. Pişman mıyım? Büyük oranda hayır. Burada genelde mutluyum, iyi bir ailem ve kariyerim var ve hayallerimin bir kısmını gerçekleştirebildim.

Aslında eşimle tanışana kadar Türkiye'yi pek bilmiyordum, tanıımıyordum. Türkiye'yi daha çok Müslüman bir Arap ülkesi gibi düşünüyordum. Dolayısıyla ne umduğum konusunda da pek fikrim yoktu. Fakat pek çok iyi şey bulduğumu söyleyebilirim bu ülkede. Türkiye, 4 mevsimi yaşayan ve doğal güzellikleri olan güzel bir ülke. İnsanları sıcakkanlı, samimi, yardımsever. Özellikle benim geldiğim 90'lı yıllarda yabancılara karşı çok misafirperver ve yardımcı olan, bazı gelişmiş Batı ülkelerinin aksine milliyet ayrımcılığı yapmayan, nispeten modern bir toplum gördüm. Bugüne kadarki kariyerimde de hep bir miktar pozitif ayrımcılık yaşadığımı (eğer bugün gelmiş olsaydım aynı misafirperverlik, yardım ve pozitif ayrımcılıkla son yıllarda niteliksiz çok göç alan bu dönemki Türkiye'de yine de karşılaşır mıydım bilemiyorum) söyleyebilirim. Başlangıçta dini anlamda bir baskı görmediğimi ve kültürel anlamda da biraz zorluk çekmediğimi söylesem yalan olur. Bir de dil meselesi vardı tabii. O yıllarda yabancı dil, özellikle de İngilizce bilen çok az insan vardı. Doğal olarak ben kendim çok kısa zamanda Türkçe öğrenmek zorunda kaldım. Ama sonrasında gerek iş hayatım gerek akademik kariyerim boyunca İngilizce biliyor olmam hep bir avantaj oldu.

Dil ve kültür farkına ilişkin bir deneyimi paylaşmam gerekirse; Türkiye'ye gelmemden 6 ay sonra, bir holdingin kırsal küçük bir kasabada bulunan fabrikasında kalite güvence müdürü olarak işe başladım. Çalışmaya başla-

diğim ilk dönemlerde farklı bir kültür ve deneyim karşısında hem ben hem de oradaki meslektaşlarım karşılıklı kültür şoku yaşamıştık ancak her iki tarafın da birbirini tanımak adına gösterdiği ilgi ve gayret, zamanla uzun yıllar sürecektir dostlukları beraberinde getirdi. Tüm bunlar yaptığımız işe olumlu yansımış ve sinerji yaratmıştı. Çalışmaya başladığım fabrikada İngilizce bilen tek kişi ben olduğumdan sayemde bir takım yeni yurt dışı bağlantılar, temalar ve fırsatlar da yaratılmış oldu. Örneğin, kalite güvence sisteminin başında yetkili kişinin Hintli bir kadın olması fabrikanın yurt dışındaki müşterilerle hem daha kolay iletişim sağlamasını hem de kalite konusunda şirkete çok daha güven duyulmasını kolaylaştırmış, sonuçta da ihracatın yüksek seviyelerde artmasını sağlamıştır.

Yabancı Dilin Göçe Etkisi

Bir ülkede yabancı dil veya dillerin konuşuluyor olması o ülkeye göçü kolaylaştırır. Örneğin Hindistan uzun yıllar İngiliz sömürgesinde kaldığı için İngilizce, ülkemizde bilim dili olduğu için sokaktaki ortalama bir insanın bile az çok bilip, günlük yaşamımızda neredeyse herkesin konuşabildiği bir dildir ve bu yüzden Hintliler en çok İngilizce konuşulan ülkelere göç ediyor. Yani beyin göçünde bu bir etken.

Benzer şekilde Türkiye, gerek iş dünyasında gerek akademi ve bilim camiasında başta İngilizce olmak üzere yabancı dil bilen (*özellikle konuşup yazabilen*) insan sayısı çok sınırlı olduğundan, diğer ülkelere gelen beyin göçlerinden fazla yararlanamamıştır.

Kültür ve Din Farkının Göçe Etkisi

Kültür ve din benzerlikleri veya farklılıkları da beyin göçünü etkileyen diğer etmenlerdir. Göç eden beyinlerin benzer veya aynı kültüre ve dine sahip ülkeleri daha çok tercih etmesi doğal ve normaldir. Örneğin Hintliler, İngilizlerden dolayı Batı kültürünü tanıdıkları için özellikle Müslüman olmayanlar öncelikle Amerika ve İngiltere'ye göç etmeyi düşünüyor ve göç ettiklerinde de pek zorluk çekmiyorlar. Müslüman olan Hintliler ise Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Umman, Suudi Arabistan gibi hem zengin hem de İngilizcenin konuşulduğu, hem Müslüman hem de İngiliz kültürüne yakın ülkeleri daha çok tercih ediyorlar.

Benim şahsi durumuma gelince; Türkiye'nin aynı zamanda Asya kültürüne sahip bir ülke olması benim kültürel anlamda bu ülkeye adaptasyonumu kolaylaştırmıştır. Dini anlamda ise farklı bir dine mensup olmam başlarda biraz sıkıntı yarattı ve özgürce dinimi yaşayamadım, gizledim çünkü Müslüman bir ülkede Müslüman birisiyle evlendiyse sizin dininizi değiştirmeniz ve o dine tabii olmanız bekleniyor. Ama zaman içinde insanlar sizi tanıdıkça (*özellikle belli bir eğitim seviyesine sahip, dış dünyayı biraz görmüş, farklı kültür ve medeniyetleri biraz tanımış olanlar*) daha kolay kabullenebiliyor.

Hatta zaman içerisinde Hint kültürü ve Hinduizm hakkında daha çok bilgilenme yönünde özellikle akademik camiadan tarafıma talepler oldu. Muhtelif yer ve zamanlarda, farklı akademik platformlarda bu konularda birtakım konuşmalar, sunumlar yaptım. Ve gördüm ki bu tür etkileşim ve faaliyetler, insanların önyargılarını bir nebze de olsa aşmalarını ve farklılıklara daha açık davranmalarını, daha empatik olmalarını sağlıyor.

Bir Sağlık Çalışanı Olarak Türkiye'ye Katkıları ve Türkiye'den Kazanımlarım

Sağlık bilimleri alanında çalışan biri olarak bu ülkeye katkılarımla daha çok bilimsel alanda olmuştur. Beslenme ve gıda ile ilgili konularda yaptığım çalışma ve faaliyetlerin, araştırma ve yayınların, yetiştirdiğim öğrencilerin bu ülkeye katkılarımla değerlendirilebileceğini düşünüyorum.

Ayrıca, iş dünyasında çalıştığım sürede de özellikle kalite güvencesi, ISO 9000 standartları, hijyen, iş etiği, iş sağlığı ve güvenliği, iş disiplini, iletişim gibi ticari faaliyetleri olumlu etkileyen bazı katkılarımla olduğunu söyleyebilirim.

İlaveten hem Amerikan ve İngiliz hem de Hint iş disiplini ve kültürü ile yetişmiş, farklı kültür, medeniyet ve dine mensup birisi olarak, Türkiye'de yaşadığım süre içerisinde tanıştığım ve etkileşimde olduğum insanların farklı iş disiplini, kültür, medeniyet ve dine mensup birisiyle maruziyetini sağladığım ve kültürel ve sosyal anlamda da bu ülkeye olumlu etkiler yaptığım kanaatindeyim.

Bu ülkeden kazanımlarım ise, öncelikle iyi bir eş, aile, arkadaşlıklar, dostluklar, sonra iyi bir iş ve kariyer ile birlikte farklı bir din ve kültüre maruz kalmam ve İslam kültürünün yoğun yaşandığı Türkiye gibi bir ülkeyi yakından tanımış olmamdır ki bunun benim de gelişimime katkıları olmuştur, özellikle Müslümanlara ilişkin bazı önyargılarımı kırmıştır; çünkü hem Hindistan'da Müslüman bir çoğunluk vardır hem de komşularımız olan Pakistan ve Bangladeş Müslüman ülkelerdir ki tarihsel olarak Hindu Müslüman çatışmaları yaşadığımız için biz Hindular bunlara mesafeliyizdir. Dolayısıyla, kendimi Türkiye'de medeniyetler buluşmasının bir temsilcisi ve barış elçisi gibi görüyorum.

Sağlıkta Ülkelere Farklı Eğitim ve Uygulamalar

Sağlık bilimleri alanlarında farklı ülkelerde farklı uygulamalar var. Hatta bu konuyla alakalı bizim yürüttüğümüz bir AB projesi oldu ve bu proje sayesinde Türkiye'ye farklı ülkelere göç etmiş insanlar üzerinde araştırma yapma imkânı da bulduk. Projenin konusu ve kapsamı, özetle farklı din ve kültüre sahip ülkelere göç eden hastalara kültürlerarası tedavi verilmesi, yani onların kültür ve inanışlarını gözeten, farkındalığı yüksek daha duyarlı bir tedavi uygulanması idi. Bu proje sayesinde, sağlıkta tedavi uygulamalarında kültür ve din farklılığının somut etkilerini gördük. Örneğin, Suriye'den göçen bir kadın hasta, erkek doktora muayene olmakta direnç gösteriyor ve kadın doktor istiyordu.

Yine, gelişmiş Batı ülkeleri ile Türkiye arasında da eğitim ve uygulamalarda bazı farklılıklar var. Örneğin, Batı ülkelerinde ölümcül bir hastaya hastalık hakkında direkt olarak bilgi verilebilirken Türkiye'de daha duyarlı davranılarak hastanın yaşayabileceği travma dikkate alınır ve yakın akraba veya aile bireylerine bilgi verilmesi tercih edilir.

Bir başka örnek: Türkiye ile Batı ülkeleri arasında her ne kadar müfredatlar benzer ise de eğitim verme şekli biraz farklılık arz etmektedir; şöyle ki bizde daha çok geleneksel öğretim, yani öğreticinin ön planda olup tek taraflı bilgi aktarımı takip edilirken, batılı ülkelere proje tabanlı ve interaktif bir öğretim yolu izlenmektedir.

Bu konuyla yakından ilgili olarak bir başka AB projesini hâlen yürütmekteyiz ve projemiz Orta Asya'daki bazı Türk Cumhuriyetlerini de kapsamaktadır. Projemizin konusu, bu ülkelerde beslenme ve diyetetik alanında eğitim ve araştırma kapasitesini geliştirmek; kapsamı ise özetle sağlık bilimlerinde beslenme ve diyetetik alanında müfredat geliştirmek.

Tersine Göç İçin Öneriler ve Gelecekte Olması Gereken Duruma Yönelik Temenniler

Benim genel kanaatim odur ki Türkiye'ye tersine göçü başlatmanın en basit ve en ekonomik yolu somut olarak öncelikle ülke yönetimindeki en tepe yönetici(ler)imiz tarafından yargı ve adaletin bağımsız olduğuna; hukukun üstünlüğüne, demokrasi ve insan haklarına ve kişisel, dini, fikri hak ve özgürlüklere bağlı olduğumuza; laikliği/sekülerizmi, akli ve biliminin hâkim olduğu, devlet yönetiminde liyakati tesis edeceğimize gençleri inandırmaktır. Bunları yapmazsak, başta siyasi ve ekonomik koşulları düzeltmezsek, beyin göçünü önleyemeyiz, genç beyinleri ülkede tutamayız. Dolayısıyla, inovasyon ve katma değerli girişimcilikte yeterli atılımı yapamaz, gerekli ekosistemi oluşturamaz ve bu yönde verilen devlet desteklerinden de yeterli verimi alamayız.

Tersine beyin göçü başlatmak için belki de AR-GE ve teknolojik inovasyon ekosistemi kurmak gibi büyük yatırımlar yapmak gerektiği düşünülüyor. Ama aslında bunları uzun vadede yapmak gerekmektedir, yukarıda da biraz değindiğim gibi önce adalet, hukuk, demokrasi, özgürlük ve liyakat alanlarında ülkemizi geliştirmemiz gerekli ve yeterli diye düşünüyorum. Öncelikle bunları sağlayabilirsek, eminim ki birçok genç beyin tersine göç edecektir. Gerisi, ekonomi başta olmak üzere zaten uzun vadede gelişecektir.

Kaynaklar

- 1) <https://www.indyturk.com/node/427486/haber/d%C3%Bcnyan%C4%B1n-118-%C3%Bclkesinin-728-kentine-g%C3%B6%C3%A7-eden-3-bin-523-t%C3%Bcrkiyeli-gen%C3%A7-neden>. (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- 2) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2021-45814>. (Erişim tarihi: 14.07.2023)
- 3) <https://www.marketingturkiye.com.tr/soylesiler/onlar-goctu-buradan/>. (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- 4) <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-nin-beyin-gocu>. (Erişim tarihi: 14.07.2023)
- 5) <https://medyascope.tv/2022/01/22/beyin-gocu-hikayeleri-turkiye-kaybetti-abd-avrupa-kazandi-diyen-gencler-ne-demek-istiyor/>. (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- 6) <https://www.kas.de/tr/web/tuerkei/einzeltitel/-/content/tuerkiye-genclik-arast-rmasi-2021>. Erişim Tarihi: 14.07.2023
- 7) Özdemir, A., & İlhan, A. (2021). Beyin göçü:

öğrencileri yurt dışı eğitime yönlendiren sebepler bağlamında nitel bir araştırma. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(42), 1159-1186. doi:10.46928/iticusbe.804014. https://dergipark.org.tr/en/pub/iticusbe/article/804014. (Erişim Tarihi: 19.07.2023)

8) <https://www.tuicakademi.org/2015ten-gunumuze-beyin-gocu-turkiye-birlesik-krallik-omegli/>. (Erişim Tarihi: 19.07.2023)

9) <https://www.resmiiistatistik.gov.tr/detail/subject/uluslararası-goc-istatistikleri/>. (Erişim Tarihi: 19.07.2023)

10) T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Nisan 2017.

11) <https://www.politikyol.com/bir-zamanlar-almanyadan-turkiyeye-beyin-gocu-vardi-desem/>. (Erişim Tarihi: 17.07.2023)